

J A Z Y K O V E D N É

Š T Ú D I E

XXXII

**Prirodzený vývin jazyka
a jazykové kontakty**

VEDA
vydavateľstvo
Slovenskej
akadémie
vied
Bratislava
2015

OBSAH

Pavol Žigo	11
Slovo jubilanta	
Miroslav Dudok	13
Pánovi profesorovi Pavlovi Žigovi z úcty a vďaky	
Jana Pekarovičová	17
Pavol Žigo a Studia Academica Slovaca alebo Dejiny jazyka ako súčasť etnolingvistickej a interkultúrnej kompetencie	

I. PRIRODZENÝ VÝVIN JAZYKA V INTERDISCIPLINÁRNYCH A VŠEOBECNOLINGVISTICKÝCH SÚVISLOSTIACH

Juraj Dolník	27
Prirodzenosť vo vývine jazyka	
Zuzanna Topolińska	37
O kategorii „czynnika towarzyszącego”	
Анжаліка Садоўская	42
Беларуская этналінгвістычная лексікаграфія ў кантэксте славянскай	
Daniela Slančová – Jana Kesselová	50
Prirodzený vývin lexiky a gramatiky v ranej ontogenéze reči (na materiáli substantív a gramatickej kategórie pádu)	

II. HISTORICKÁ LINGVISTIKA A DIALEKTOLÓGIA

I. LEXIKOLÓGIA A LEXIKOGRAFIA

Жанна Ж. Варбот	61
К этимологии зап.-слав. <i>toparka/toporka</i>	
Славка Керемидчиева	64
Полисемия и омонимия в родопската макродиалектна система	
Stanislava Kloferová	70
К lidové etymologii v nářečích	
Eubor Králik	77
К problému etymologickej totožnosti slova: príspevok k štúdiu slovensko-inojazykových lexikálnych kontaktov (na materiáli Historického slovníka slovenského jazyka)	
Jana Skladaná	83
Slovná zásoba slovenčiny v minulosti a v súčasnosti (Kontakty s inými jazykmi)	
Renáta Ondřejková	92
Kuchyňa a kuchynská lexika v predspisovnom období slovenského jazyka	
Anna Marićová	101
Cudzia lexika v staropazovskom nárečí	
Libuše Čížmárová	110
<i>Branzole a brazoleta</i> : k dvěma českým a slovenským přejímkám a jejich nářečním variantám	
Petra Přadková	116
Pojmenování peroutky v českých nářečích	

Eubica Dvornická – Dagmar Šimunová	121
Perspektívy spracovania slovenskej nárečovej frazeológie	
Miloslav Smatana	138
Krátke zastavenie v polovici cesty (ďalšia etapa riešenia grantového projektu Slovník slovenských nářečí)	
Христина Дейкова	148
За някои балкански заемки в българските диалектни пунктове на „Общославянския лингвистичен атлас“ (върху материал от т. „Българские материалы“, 2013)	
Martin Chochol	153
55 rokov prác na Slovanskom jazykovom atlase	
2. GRAMATIKA A FONOLÓGIA	163
Janusz Siatkowski – Dorota Krystyna Rembiszewska	163
Zróźnicowanie morfologiczne wyrazu * <i>ormę</i> ‚ramię‘ w językach i dialektach słowiańskich	
Adriana Ferenčíková	172
Poznámky o niektorých syntaktických osobitostiach novohradských nářečí	
Марјан Марковиќ	180
Предлошката секвенца <i>од пред</i> како средство за просторна и временска кондензација	
Ангелина Панчевска	185
Дејксата во прилозите за време во дијалектите на македонскиот јазик	
Juraj Vaňko	189
Princíp analógie pri vývine prézentných tvarov slovesa v slovenčine a v iných slovanských jazykoch	
Renáta Kamenárová	195
Gramatické kategórie maskulín a ich vplyv na vývin západoslovanských jazykov	
Jadwiga Waniakowa	203
Osobliwe procesy fonetyczne w gwarowych wyrazach zapożyczonych na przykładzie nazw roślin	
Vít Boček	211
Znovu ke změně <i>g > γ > h</i> ve slovanských jazycích	
Saša Vojtechová Poklač	220
Hláskoslovie dolenských nářečí medzi riekou Krkou a pohorím Gorjanci v Slovinsku. Diferenciačné a integračné znaky areálu v porovnaní s jeho okolím	
Anna Ramšáková	229
Hláskoslovné zmeny diferencujúce kysucký nárečový areál	
Marianna Sedláková – Jozef Bilský	238
Nárečie bardejovskej Dlhej Lúky po viac ako polstoročí od výskumu F. Buffu	

III. ONOMASTIKA

1. TEORETICKÉ OTÁZKY ONOMASTIKY

Milan Harvalík	247
Česká a slovenská onomastika ve vzájemných souvislostech	
Ján Bauko	254
Komparácia slovenských a maďarských onomastických termínov	

Jaromír Krško	263
Komunikačná rovina propriálneho systému	
Марына Кажарновіч	269
Канататыўны патэнцыял уласнага імя	
Mária Imrichová	275
Transonymizácia ako lexikálny jav	
Alexandra Chomová	283
Posesívne vs. neposesívne a propriálny systém	

2. TOPONYMIA

Rudolf Šrámek	301
Potřeba slovníku slovanských topolexémů a topoetymonů	
Rudolf Krajčovič	312
Význam motivačného faktora vo výskume historickej toponymie	
Milena Šípková	316
K interpretaci pomístních jmen typu <i>Krobotů / Pekařů les</i> na Moravě a ve Slezsku	
Pavel Štěpán	322
Teritoriální příznakovost formantů v anoikonymii	
Stanislava Spinková	331
K anoikonymům <i>Čtvrť, Protičtvrť, Tříčtvrtníky</i> apod. na Moravě a v české části Slezska	

3. ANTROPONYMIA

Leon Sokolovský	339
Typológia priezvisk šľachtických rodov v Malohonte z pohľadu histórie ich pôvodu (1688 – 1802)	
Anna Divičanová	346
Stratené tradície: zmena krstných mien v poslednom polstoročí v prostredí Slovákov v Maďarsku	
Alžbeta Uhrinová	354
K písaniu mien na cintorínoch v Békešskej Čabe	
Anna Makišová	363
Slovenské priezviská vo vojvodinskom kontexte	
Jana Pleskalová	371
Vývoj přezdívek v češtině	
Martina Ireinová – Hana Konečná	378
Jméno <i>Pavel</i> a jeho obměny v českých nářečích a v pomístních jménech na Moravě a ve Slezsku	
Tatiana Laliková	387
Podoby mena <i>Žigmund</i> v antroponymii a v anoikonymii	

IV. SYNCHRÓNNA DYNAMIKA JAZYKA V KOMPARÁCII A KONTAKTOCH

Slavomír Ondrejovič	397
Skice k jazykovému obrazu novohradskej metropoly	
Oľga Orgoňová – Františka Šmajdová	409
Miesto profesionalizmov v národnom jazyku a ich vzťah k iným semivarietám	

Ivan Červen	421
Poznámky nejazykovedca k vlastným jazykovým prehreškom	
Peter Ďurčo	426
K princípom kolokačnej lexikografie (Extrakcia a spracovanie kolokácií s adjektívami)	
Martina Ivanová	438
Viacslovné pomenovania s prevzatými komponentmi v slovenčine	
Anna Rácová	446
Tvorenie abstraktných názvov deja v slovenskej rómčine	
Eva Tibenská	455
Posesívnosť – zhody a rozdiely v jej myšlienково-jazykovom spracovaní (Porovnávacia štúdia slovensko-poľsko-chorvátsko-rusko-bulharská)	
Miroslava Avramovová	464
Obstarožnejší rovná sa obstarožný? Adjektíva vyjadrujúce odlišnú mieru vlastnosti a ich spracovanie vo výkladovom slovníku	
Marta Vojteková	475
Kategória stupňovania adjektív v slovenčine a poľštine	
Katarína Gajdošová	482
„Ako hovoria Česi, jak říkají Slováci“ – metajazykové komentáre pri kontaktočných javoch v slovenských a českých textoch	

V. VONKAJŠIE DEJINY JAZYKA

Miroslav Dudok	499
Juraj Ribay v slovenskom a českom jazykovednom kontexte	
Ivor Ripka	506
Ján Kollár a jeho etymológie v Rozpravách o menách...	
Ján Kačala	512
Paulinyho Štruktúra slovenského slovesa na začiatku bádania vo vetnej sémantike	
Petr Malčík	518
František Trávníček a otázka československého jazyka	
Sándor János Tóth	521
Nemecká, česká (slovenská) a maďarská verzia Weberovho Amuleta (1644 – 1645) v jazykovom porovnaní	
Marta Hulková	529
Jazykové podoby textov a hudba v domácich hymnologických prameňoch zo 17. storočia	
Lubomír Chalupka	537
Pokusy o zavedenie slovenských odborných termínov v domácich hudobnoteoretických textoch z 19. storočia	
Mária Žiláková	545
Vplyv jarmočnej/letákovej literatúry na obradný jazyk Bánhid'anov	
Martina Kopecká	551
Návrhy na klasifikáciu slovenských slovies a ustáľovanie slovesných tvarov v prvej polovici 20. storočia	
Gabriela Múcsková	567
Polemika o jazyku ako prameň poznávania dejín spisovného jazyka v kontexte jazykovej politiky alebo O purizme v jednej „zabudnutej“ diskusii	
Radovan Garabík – Michaela Kajanová	577
Digitalizácia a anotácia Prameňov k dejinám slovenčiny	

Polemika o jazyku ako prameň poznávania dejín spisovného jazyka v kontexte jazykovej politiky alebo O purizme v jednej „zabudnutej“ diskusii*

Gabriela Múcsková

Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

Polemic about Language as a Source of Exploring the History of Literary Language in a Context of the Language Policy, or About Purism in one „Forgotten“ Discussion

The development of the Slovak literary and standard language was several times a subject of conscious political regulations which motivated discussions, polemics or even conflicts. Many of them are well known and described in linguistic works. The article is focused on a half a year-long discussion published in weekly magazine Kultúrny život in 1964 about the state and cultivation of the standard Slovak. During the discussion authors of articles touched also a very questionable theme of Slovak purism of the inter-war period. Analysis and interpretation of their opinions about this topic help to uncover the political and social circumstances of motivations and functioning of the purist regulations. Moreover, we can also follow the development and change of views on purism itself as well as the role of linguistics in language regulation.

V dejinách slovenského spisovného jazyka sa opakovane objavujú spory, polemiky či diskusie o jeho uznaní ako samostatného národného jazyka alebo o jeho „správnej“ podobe. Môžeme spomenúť aspoň tie najznámejšie, ako napríklad ostrá výmena názorov medzi bernolákovcami a Jozefom Ignáčom Bajzom, spor Jána Kollára a Ľudovíta Štúra, rozdielnosť názorov na česko-slovenskú jednotu v prvom desaťročí 20. stor. a Czamblova kritika hlasistov a spolku Československá jednota, ako aj podobný, ale o niečo vyhrotenejší spor medzi zástancami postupného zblížovania slovenčiny a češtiny v mene národnej a jazykovej jednoty v období medzivojnového Československa a ich odporcami, ktorých snahy o zachovanie jazykovej samostatnosti sa prejavili v konkrétnych preskriptívnych – puristických – reguláciách.

Nie je náhodné, že polemiky alebo spory sú priamo prepojené s formovaním národného povedomia a že potreba ochrany jazyka vyplývala z pocitu ohrozenia národnej identity (porov. Edwards, 2009, s. 212). V kontexte, v ktorom sa rozvíjala spisovná slovenčina, nie je náhodné, že v týchto polemikách hrá významnú rolu vzťah slovenčiny a češtiny a postoje k českým prvkom, ktorých dlhodobé prenikanie do slovenčiny je podmienené historickými a kultúrnymi okolnosťami.

Tak ako sa v historických obdobiach diferencovali (a dodnes sa stále diferencujú) názory na potrebu ochrany slovenského jazyka pred prenikaním a rýchlou adaptáciou bohemizmov, diferencujú sa i postoje a hodnotenia slovenského medzivojnového purizmu. Zaujímavým príspevkom k odkrývaniu jeho významu a podmienenosti konkrétnym historicko-spoločenským kontextom by dnes mohla byť aj diskusia o jazyku a jazykovede z roku 1964. V tomto príspevku chceme priblížiť najmä to, ako sa v tejto diskusii, ktorá mala tak isto svoje korene v historickej

* Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy APVV-0689-12 Slovenčina v kontexte viacjazyčných spoločenstiev na Slovensku.

a kultúrnej situácii 50. a začiatku 60. rokov 20. stor., „znovuobjavuje“ téma medzi-vojnoveho purizmu a ako sa v novom kontexte reflektuje a interpretuje.

Purizmus a diskusia o jazyku a jazykovede

V roku 1964 – od mája do novembra – prebehla na stránkach týždenníka Kultúrny život veľmi živá polemika o kultúre jazyka a otázke regulácie jeho dynamického vývinu v 60. rokoch.¹ Začala sa článkom prekladateľa a šéfredaktora Vydavateľstva krásnej literatúry Jána Ferenčíka Na obranu starých materí (1964 a, s. 8), ktorý bol ostrou kritikou jazykovej kultúry v novinách, v rozhlase, v televízii – v ich spravodajských, športových, zábavných i mládežníckych programoch –, vo filmovej tvorbe i v administratívnych a informačných textoch a verejných prejavoch. Autor tu kritizuje nízku jazykovú kultúru vo verejných prejavoch a nadmerné preberanie cudzích (najmä českých a tiež ruských) jednotiek, za ktoré má slovenčina už ustálené a systémovo utvorené prostriedky a ktoré spôsobujú nadmernú rozkolísanosť normy spisovného jazyka a variantnosť v úze. Do protikladu stavia na jednej strane „udivujúco dokonalý jazykový cit prostého slovenského človeka, jeho zmysel pre optimálnu vetnú a štylistickú konštrukciu, dokonalé zachovávanie vlastného nárečového systému v morfológii, skladbe i lexike“ a na strane druhej „rapídnu stratu, alebo aspoň značné otupenie týchto vlastností u slovenských vzdelancov“ (ibid.). Kritizuje aj reflektovanie a akceptovanie týchto inovácií – v mene zblížovania slovenčiny s češtinou – tými, ktorí „znetvorujú české slová a vytvárajú zo slovenčiny odpadkový kôš na jazykové nepodarky“ (ibid.). Hoci sa tu explicitne nevyslovuje požiadavka obrany jazyka – hovorí sa o „zveľaďovaní jazyka v duchu jeho zákonov a tradícií“ – príspevok má slovo obrana už vo svojom názve. A autorovi nešlo doslova o „obranu starých materí“, t. j. o nejaký návrat k ich jazyku. Týmto spojením, ako to dodatočne zdôraznil v druhom diskusnom príspevku (1964 b, s. 10), parafrázoval známy protipuristický posmešok: „tak hovorievala naša stará mať“, ktorým sa po roku 1945 znevažovali puristické prístupy z obdobia 30. rokov, keď bolo puristické hnutie vyvolané zámernou snahou zblížovať slovenčinu s češtinou v súlade s ideológiou jednotného československého národa a jazyka. A tak, hoci hovorí: „(n)echcem brániť puristov, ani nijakých iných istov...“, poukazovaním na množstvom bohemizmov rozkolísavajúcich normu jazyka obhajuje zaznávané regulačné snahy, zámerne potláčané v kontexte daného obdobia, t. j. v situácii, keď sa v nových kultúrno-politických podmienkach oživilo politicky podmienené zblížovacie tendencie podporované aj vedeckou argumentáciou – napríklad na Konferencii o marxistickej jazykovede (Liblice 5. – 8. 12. 1960) a následne na Konferencii o vývinových tendenciách dnešnej spisovnej slovenčiny a o problémoch jazykovej kultúry na Slovensku (Bratislava 2. – 4. 4. 1962)², na ktorú naráža, keď hovorí: „...nechcem polemizovať so závermi konfe-

¹ Obdobiu 60. rokov 20. stor. v dejinách slovenského jazyka sa venujeme v rámci riešenia spomínaného projektu (pozri pozn. *) a jedným z výstupov tohto projektu je vydanie celej diskusie v samostatnej publikácii „Pri zelenom stole – naša reč.“ Návraty k takmer zabudnutej diskusii. Príspevok nadväzuje na časť našej úvodnej štúdie v spomínanej publikácii (pozri Múčsková, 2014, s. 7 – 20).

² Materiály z konferencie v Liblicích sú publikované v zborníku Problémy marxistickej jazykovedy (Věd. red. J. Bělič – L. Doležel – Š. Peciar. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962) a z konferencie v Bratislave

rencie o vývine slovenčiny, lebo život je silnejší ako prípadné nesprávne teoretické závery“ (1964 a, s. 8).

Na tento príspevok odpovedal riaditeľ Ústavu slovenského jazyka SAV a hlavný redaktor Slovníka slovenského jazyka Štefan Peciar (1964 a, s. 8). Už názov jeho článku O nehatený rozvoj (v neskoršom príspevku Š. Peciar uvádza, že pôvodné znenie Za nehatený rozvoj nášho národného jazyka mu redakcia Kultúrneho života bez jeho vedomia zmenila – 1964 b, s. 6) stojí v istom protiklade s obrazom „starých materií“ a autor v príspevku odôvodňuje rozkolísanosť a množstvo cudzích prvkov ako prirodzený jav a dôsledok „spoločného života dvoch bratských národov v socialistickej štáte, ktorý so sebou prináša každodenný masový styk príslušníkov oboch národov v pracovnom procese, pri plnení spoločných úloh“ a tiež novými komunikačnými potrebami používateľov spisovného jazyka. Avšak regulačné a preskripčné zásahy odmieta a o jazykovedcoch hovorí, že „(ú)sta však nikomu zatvoriť nemôžu, nechcú a nepotrebujú. (...) Na rozdiel od puristov, ktorí svojimi príkazmi, ale najmä zákazmi brzdili rozvoj slovnej zásoby, usilujú sa dnešní slovenskí jazykovedci predovšetkým zisťovať v pohybe súčasného jazyka jeho vývinové tendencie, prvky nového vývinu. Nestotožňujú sa s názorom tých, čo takrečeno v každom novom výraze, ktorý nepoužívala stará mať, vidia nepodarenie, svedectvo úpadku jazyka“ (1964 a, s. 8).

Po týchto úvodných článkoch nasledovali príspevky jazykovedcov, literátov i bežných čitateľov, ktorí reagovali na nastolené problémy a protichodné názory a pridávali vlastné interpretácie a doplnenia. Diskusia postupne nadobudla obdivuhodný rozsah. Tvoria ju 27 samostatných príspevkov, redakčné poznámky a desiatky čitateľských reakcií, ktoré redakcia uverejnila len výberovo. Príspevky ďalších viac ako 40 autorov, ktoré prišli do redakcie po skončení diskusie, už neboli publikované. Redakcia sa totiž rozhodla diskusiu ukončiť besedou (pod názvom Pri zelenom stole: Naša reč), na ktorej sa zúčastnili vybrané osobnosti z radov jazykovedcov, literátov a redaktorov, a v číslach 46, 47, 48 uverejnila úplný záznam z priebehu tohto stretnutia.

Taký široký záujem o otázky národného a spisovného jazyka nie je bežný, aj keď sa v histórii po politických zmenách často stretávame so zvýšenou dynamikou v jazyku, s diferenciáciou postojov a s otvaraním dovtedy zatlačaných a tabuizovaných problémov. Podľa Eugena Paulinyho to signalizuje „oživený záujem aktívnych používateľov spisovného jazyka o stav a kultúru spisovného jazyka“ (1964, s. 1), čo je bezpochyby dôsledok predchádzajúcich rokov, keď – ako hovorí Zora Jesenská – „v atmosfére bolo a dlho zostávalo čosi nezdravé, situácia nebola normálna. A keď Ferenčík prehovoril, ľudia pocítili úľavu a vybuchlo z nich to, čo ich páľilo, ale čo pre spomínané atmosférické okolnosti desať rokov v sebe tľali“ (Pri zelenom stole..., 1964, s. 4).

K rozprúdeniu celej diskusie i k istému napätiu nepochybne prispel ostrejšie ladený príspevok básnika Vojtecha Mihálíka *Staré matere a umývanie murínov*

v zborníku *Jazykovedné štúdie. 7. Spisovný jazyk*. (Ved. red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied 1963). O politickom pozadí oboch konferencií písal Ján Horecký (1990 a, 1990 b). Porov. tiež Múcsková, 2014.

(1964 a, s. 1, 9) jednoznačne zastávajúci názory a postoje Jána Ferenčíka a kritizujúci stanovisko Štefana Peciara. Ako prvý otvára V. Mihálik citlivú tému purizmu a vzhľadom na stav v bežnej verejnej jazykovej praxi hovorí o potrebe „mierneho purizmu v medziach zákona“, o potrebe „hodnotiť“ nové jednotky v jazyku. Zdôrazňuje rozdiel medzi „úsilím o čistotu a kultúru jazyka“ a puristickým „konzervativizmom“. Z pohľadu vývoja teórie jazykovej kultúry a dejín spisovnej slovenčiny časť tohto príspevku venovaná purizmu dáva podnet na prehodnotenie postojov k purizmu v medzivojnových i novších dejinách spisovnej slovenčiny. Z tohto dôvodu považujeme tento príspevok za kľúčový a na tomto mieste z neho odcitujeme väčšiu časť:

„V dejinách všetkých jazykov občas ožívajú puristické tendencie – nemusi to vždy byť len výraz konzervativizmu. Stáva sa tak obyčajne vtedy, keď jazyk už absorboval dostatočné množstvo nového ‚materiálu‘ a keď sa pociťuje potreba tento materiál hodnotiť. Okolo purizmu v dejinách spisovnej slovenčiny už dlhší čas chodíme ako okolo horúcej kaše. Bolo by hádam načase pozrieť sa na toto hnutie historicky, teda pravdivo. Slovenský purizmus sa rodil v rokoch predmníchovskej republiky, keď sa oficiálne neuznávala existencia slovenského národa a slovenčina sa oficiálne chápala ako nárečie. Kto si otvorí hociktoré slovenské noviny z dvadsiatych rokov, musí konštatovať ich katastrofálnu jazykovú úroveň: slovenčina bola vtedy práve v štádiu prijímania nových podnetov, v štádiu rešpektovania ‚posvätnosti živého hovorového úzu‘. Purizmus sa konštituoval ako hnutie obranné a má nepochybne svoje nacionálne obmedzenia. Nečudo, že sa napokon kompromitoval politicky i vedecky, pretože predstavuje jazykovedu normatívnu a voluntaristickú. Ale treba spravodlivo priznať, že aj zásluhou puristov sa v štyridsiatych rokoch rapídne zvýšila kultúra spisovného jazyka. Purizmus v dejinách spisovnej slovenčiny má svoje historické oprávnenie, práve tak ako neskorší boj proti nemu, keď sa už strnulý systém príkazov a zákazov prežil a vývin jazyka si žiadal nové rozšírenie možností.

V boji proti purizmu si viacerí naši jazykovedci vyslúžili ostrohy. Lenže ostrohy časom zhrdzaveli – a tátošik slovenčiny beží ďalej. Zdá sa mi, že sa dostávame do obdobia, v ktorom by hnutie ‚mierneho purizmu v medziach zákona‘ nezaškodilo. Kto mechanicky stotožňuje úsilie o čistotu a kultúru jazyka s konzervativizmom, pletie dve nesúrodé veci. Lenže, ako vidno, niekedy má takéto úsilie pozitívny a niekedy negatívny historický význam.

Máme právo hovoriť o obohacovaní jazyka aj vtedy, keď ide v skutočnosti o jeho znečisťovanie? Varovných signálov je viac ako dost. Do vydavateľstiev dostávame rukopisy, ktorých jazyková kultúra je na zaplakanie“ (Mihálik, 1964 a, s. 1, 9).

V opozícii odmietanie vs. obhajoba puristických prístupov sa v tejto diskusii objavil zaujímavý paradox: potrebu regulácie vývinu spisovného jazyka a preskriptívnych zásahov odmietania nefunkčných prevzatí a slangových jednotiek, prípadne aj zavedenia sankcií za porušovanie kodifikácie, zdôrazňujú predovšetkým literáti, redaktori, ľudia z vydavateľskej a publicistickej praxe a väčšina autorov čitateľských príspevkov. Najmä v ich textoch sa objavujú výrazy ako „lajdác-

ky, odronský a v dôsledkoch nepriateľský postoj k jazyku“ (Ferenčík, 1964 a, s. 8), „nedbajský vzťah k národnému jazyku“, „kult jazykovej gebuziny“ (Find’o, 1964, s. 10), „pohodlnosť“ (Dlhoš, 1964, s. 10), „neodpustiteľné barbarstvo“, „epidémia“ (Poznámka redakcie, 1964, s. 8), „úpadok tvorivosti v jazyku slovenskej umeleckej literatúry“ (Chorváth, 1964, s. 10), „inflácia slovenčiny“ (Ferenčík, 1964 b, s. 10). Avšak väčšina jazykovedcov (okrem J. Orlovského) nepripúšťa, že by bol spisovný jazyk v úpadku, hoci tiež konštatujú, že v dôsledku spoločenských zmien a demokratizácie spisovného jazyka dochádza k prudkému rozvoju spisovnej slovenčiny najmä v slovnej zásobe a v syntaxi, čo spôsobuje rozkolísanosť v úze, „nedostatky“ v jazyku médií alebo – ako hovorí E. Pauliny – „príliš rýchle oddaľovanie od starších výrazových prostriedkov“, ktoré vedie k s plošňovaniu jazyka a znižovaniu jazykovej kultúry (1964, s. 8).

Tento jav ako paradoxný vnímal už V. Mihálik po uverejnení prvých dvoch príspevkov (1964 a, s. 1): „Stala sa zvláštna vec. Človek z praxe, prekladateľ a vydavateľský pracovník, vystúpil na obranu jazykového citu starých materií, poukázal na nespokojivú situáciu v starostlivosti o čistotu spisovného jazyka i na celkový kritický stav našej jazykovej kultúry. Svoje znepokojenie doložil príkladmi, presvedčivými i menej presvedčivými, ale vcelku príkladmi, s ktorými sa každodenne stretávame na stránkach tlače, v rozhlase a v televízii v ohlušujúcom a otupujúcom množstve. A odpovedal mu odborník, jazykovedec, ozdobený funkciami a hodnosťami, riaditeľ Ústavu slovenského jazyka SAV a hlavný redaktor Slovníka slovenského jazyka. Mohli by sme očakávať, že sa alarmujúce slová Jána Ferenčíka (...) stretnú s plnou a dôraznou podporou našich jazykovedcov. Ale od Štefana Peciara (...) sa napodiv dozvedáme, že je všetko v poriadku...“ Aj Š. Peciara (1964 b, s. 6) prekvapuje, že sa za puristický prístup prihovára práve umelec: „Tak napríklad V. Mihálik kritizoval zásadu ‚aj tak sa môže, aj tak sa môže‘ a odporúčal ‚mierny purizmus v medziach zákona‘. Prekvapuje ma, že takéto stanovisko vyslovil spisovateľ. Ved’ purizmus je hotovým hrobárom jazyka umeleckej literatúry.“ Tento názorový rozdiel konštatuje i Ján Štibraný, keď hovorí, že v radoch jazykovedcov prevláda skôr „optimistický pohľad na rozvoj a široké uplatnenie slovenského spisovného jazyka“, zatiaľ čo niektorí spisovatelia, básnici a literárni kritici „zistujú ‚infláciu slova, štýlu a svedomitosti‘ a konštatujú ‚príznamy rozkladu jazykového povedomia‘ “ (1964, s. 10).

Purizmus a buržoázny nacionalizmus

Mnohí autori príspevkov sa k téme purizmu dostávajú cez otázku „zodpovednosti“ jazykovedcov a Ústavu slovenského jazyka SAV za zlý stav jazykovej kultúry. Jazykovedci sa vyčíta rezervovaný a pasívny prístup v oblasti regulácie vývinu spisovného jazyka, postoj „registrátora“ jazykovej dynamiky namiesto jej hodnotiteľa a aktívneho ochrancu kultivovanej spisovnej normy (porov. napr. Mihálik, 1964 a, s. 1; Find’o, 1964, s. 10; Chorváth, 1964, s. 10, a ďalší). Zora Jesenská (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 4) konštatuje, že „pri zlom stave úzu sa jazykovedci nemôžu uspokojiť s tým, že niečo konštatujú, ale skutočne musia hodnotiť, a v tejto situácii myslím aj dosť prísne hodnotiť.“

Obviňovanie jazykovedcov zo zlého stavu v jazykovej praxi je známe aj dnes. Vedomej, jazykovednými kritériami nasmerovanej regulácii sa často pripisuje väč-

šia moc, než akú v skutočnosti pri vývine spisovného jazyka má. Spontánny vývin najmä v oblasti preberania nových výrazových jednotiek a ich adaptácie si často volí inú cestu a vynúti si dodatočne aj zmenu regulačného nasmerovania. Pripomína to i Štefan Peciar (1964 b, s. 5), keď hovorí: „Prevažná väčšina diskutujúcich sa klonila k názoru (niektorí to vyslovili veľmi nevyberaným spôsobom), že sú vinní jazykovedci, najmä niektorí. Za týmto stanoviskom je zrejme skrytá naivná predstava, že jazykovedci formujú spisovný jazyk a upravujú ho ľubovoľne podľa istých teórií – správnych alebo nesprávnych. Podľa takýchto predstáv na dosiahnutie vysokej jazykovej kultúry spoločnosti netreba nič iné ako to, aby jazykovedci spracovali spisovný jazyk na základe správnej teórie. Ja občan XY som za vysokú jazykovú kultúru, som za to, aby sa nepoužívali nesprávne slová, nech sa jazykovedci o to postarajú.“

Diskusia o otázkach potreby, miery a charakteru regulácie spisovného jazyka nesie v sebe stopy historickej situácie, v ktorej sa slovenská jazykoveda ocitla v období po druhej svetovej vojne. Dôležitým momentom tohto obdobia bolo vyrovnávanie sa s medzivojnovým obdobím Československej republiky, v ktorom sa v dôsledku čechoslovakistickej politickej ideológie dovtedy najvýraznejšie v dejinách slovenského spisovného jazyka prejavili vyhranené puristické postoje. Po vojnové a najmä 50. roky však neposkytovali dostatočne slobodné prostredie na objektívne zhodnotenie prvorepublikovej situácie, a to politickej, ako aj jazykovokultúrnej. V atmosfére negatívnych postojov voči politickému smerovaniu medzivojnového Československa pochopiteľne dochádza v 50. rokoch k odsúdeniu ako čechoslovakistických, tak aj puristických postojov, pričom kritika purizmu zaznievala omnoho výraznejšie. V otázkach prístupu k jazyku dochádza v tomto období k novým zblížovacím snahám, a to predovšetkým v zdôrazňovaní potreby jednotnej odbornej terminológie, ale aj novovznikajúcej slovnej zásoby – to všetko v intenciách široko deklarovanej jednoty medzi oboma bratskými národmi v presadzovaní marxisticko-leninského svetonázoru a budovania socializmu. Tento postoj bol jednoznačne deklarovaný aj v referátoch a diskusných príspevkoch na už spomínanej liblickej konferencii (porov. príspevky Štefana Peciara, Jaromíra Běliča a Zhrnutie diskusie – 1962) a práve v záujme programového zblížovania oboch jazykov boli regulačné snahy smerujúce k ochrane jazyka pred nadmerným inojazyčným (českým, ale aj ruským) vplyvom chápané ako nežiaduce a purizmus sa považoval za prejav buržoázneho nacionalizmu. Tento postoj umocňoval aj fakt, že sa purizmus „skompromitoval tým, že sa stal súčasťou ľudáckej ideológie“ (Peciar, 1964 b, s. 6). Preto sa spolu s negatívnym odsúdením „svetonázorovej ideologickej orientácie slovenských puristov, resp. ich hlavnej časti za prvej ČSR“ (pozri Ondruš, 1964, s. 9) odsudzujú aj konkrétne snahy usmerňovať normu spisovnej slovenčiny.

Obvinenie z buržoázneho nacionalizmu mohlo mať v 50. rokoch vážne dôsledky. Potvrdzujú to aj slová Zory Jesenskej, ktorá mala s takýmto obvinením osobnú skúsenosť: „Pretože boli z buržoázneho nacionalizmu obvinení ľudia, ktorí buržoáznymi nacionalistami nikdy neboli, zamotali sa pojmy tak, že prejav slovenskej národnej hrdosti a sebavedomia mohol byť biľagovaný ako buržoázny nacionalizmus. Isteže sa aj v tých rokoch mohlo písať a písalo proti ‚čechoslovakizmu‘, ale

prakticky vystúpiť s názorom, že to či ono slovo by sa do slovenčiny nemalo preberať, lebo je to zbytočný a teda škodlivý bohemizmus, to si ľudia netrúfali z obavy, že by sa v tom videlo čosi ‚protičeské‘“ (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 4). Aj V. Mihálik označuje strach z obvinenia z purizmu ako príčinu toho, že sa slovenská jazykoveda vzdala hodnotenia a nechce byť normatívnou (1964 a, s. 1). Proti jednostrannému a schematickému odsúdeniu purizmu ako škodlivého či jednoznačne konzervatívneho prístupu k jazyku sa stavajú aj ďalší diskutéri a prihovárajú sa za prehodnotenie odmietavých názorov: „(...) A navyše, bolo by už načase skončiť perseveráciu zaklínacej formulky protipurizmu. Ak má byť argumentom proti peknej a z domácich základov vyrastajúcej slovenčine, tak patrí medzi zavrhnuteľné rekvizity“ (Find’o, 1964, s. 10).

Otvorene na obranu purizmu vystúpil Jozef Orlovský, podľa ktorého Š. Peciar „o tzv. puristoch (slovo, ktoré Št. Peciar s obľubou používa v hanlivom slova zmysle) klamne tvrdí, že svojimi príkazmi, ale najmä zákazmi brzdili rozvoj slovnnej zásoby, čím ju vraj ochudobňovali. Skutočnosť je však celkom iná. Tzv. puristi nikomu nič neprikazovali, ani nezakazovali, ale iba odporúčali, upozorňovali na slovenské slová, ktoré vytiskali zo slovenčiny práve nepotrebné nepodarky. Štefan Peciar ešte doteraz nikde kriticky nezhodnotil z marxistického hľadiska tzv. purizmus, ale pritom až do omrzenia omáľa svoju otrepanú a ničím nepodloženú frázu, že tzv. purizmus ochudobňoval slovnú zásobu spisovnej slovenčiny. (...) Teda tzv. slovenský purizmus, ako vidieť z dokladov, zamieraval sa ponajviac na slovnú zásobu spisovnej slovenčiny, pretože táto bola najviac ohrozená. Bojoval jednak proti barbarizácii slovenčiny a jednak proti zastaraným jazykovým starožitnostiam, ktoré v tom období sa javili v jazyku ako mŕtve historické prežitky“ (1964, s. 8).

Ďalšia diskusia odhaľuje dve stránky purizmu, resp. jeho konkrétnej podoby v konkrétnom čase:

1. jeho spätosť a usúvzt’áženie s historickými a politickými okolnosťami. Ako uviedol v záverečnej diskusii J. Špitzer: „Myslím, že nikdy nemôžeme stratíť zo zreteľa súvis jazykových otázok s národnými, so spoločenskými. (...) Už len letmý pohľad do dejín ukazuje, že otázky jazyka vystupujú vždy vtedy do popredia, keď sú naliehavé aj iné otázky celonárodného charakteru. Otázky jazyka sa vždy kryštalizujú s inými spoločenskými a národnými otázkami“ (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 4). Purizmus v podmienkach 30. rokov bol podľa neho „(...) obranou proti násilnej asimilácii, nemožno ho teda hodnotiť izolovane od vtedajších ‚integračných‘ tendencií, lebo by sme negovali príčiny, ktoré ho vyvolali k životu. V purizme išlo aj o obranu národného jazyka v podmienkach, keď táto obrana nevyhnutne musela prerastať v nacionalistický konzervativizmus“ (ibid.);

2. pozitívnu úlohu, ktorú môže zohrávať v podmienkach nadmernej rozkolísanosti spisovnej normy (čiastočne tiež podmienenej historickými a spoločenskými podmienkami a jazykovou politikou). Podľa Z. Jesenskej „je chybou, ak sa všetky aktivity, ktoré sa v 30. rokoch robili v prospech jazykovej kultúry, označujú výrazom purizmus“ (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 4).

Práve tento pozitívny aspekt práce puristov pripomínajú v priebehu diskusie – a to najmä v záverečnej besede – viacerí diskutéri (Š. Ondruš, J. Špitzer, Z. Jesenská a ďalší), medzi nimi aj Eugen Pauliny (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 5),

ktorý hovorí: „Purizmom (touto teóriou) bolo v kultúre spisovného jazyka poznačené isté obdobie. Na vývin spisovného jazyka táto teória vplyv mala. A nielen to (to uznáva aj Peciar), ale v istých smeroch, v konkrétnej situácii mala pozitívny vplyv. Predsa sa pamätáme, že v Pravidlách z r. 1931 z rozmanitých dôvodov – niekedy to boli dôvody skutočne objektívne podložené, lebo norma spisovného jazyka nebola vyskúmaná – bolo veľké množstvo dvojtvarov. A pretože puristi mali v tom čase v slovenskej spoločnosti veľkú vážnosť, veľmi prispeli k odstráneniu rozkolísanosti tým, že sa postavili za niektorý z dvojtvarov. Takže tento historický aspekt treba brať do úvahy.“ Eugen Pauliny v časti diskusie, ktorá sa týka medzivojnového purizmu, nadväzuje na svoj starší príspevok – úvodník prvého čísla časopisu Slovo a tvar (Namiesto úvodu slovo o slovenskom purizme), kde sa postavil proti paušálnemu zavrhovaniu práce puristov. Ich veľkú autoritu, ktorú mali v niektorých kruhoch slovenskej verejnosti, tu vysvetľuje tým, že v čase presadzovania idey „etnický i jazykovo jednotného československého národa“ boli snahy o „čistý“ slovenský jazyk ako „symbol, dokazujúci existenciu tohto národa“ konkrétnym prejavom „usilovania o uplatnenie tézy o samobytnom národe“ (Pauliny, 1947, s. 1 – 2).

O dvoch rôznych prejavoch purizmu napokon uvažuje aj Štefan Peciar (Pri zelenom stole..., 1964 a, s. 4), ktorý už v roku 1960 kritizoval názory puristov medzivojnového obdobia (1962, s. 406 a n.), a aj v záverečnej besede jednoznačne vyjadril záporné stanovisko k jazykovému purizmu ako východisku k teórii jazykovej kultúry a spisovného jazyka: „(...) je závažné, aký postoj máme zaujať k otázke tzv. jazykového purizmu. Ja som dva razy vyjadril jednoznačne záporné stanovisko. Myslím, že by došlo k nedorozumeniu, keby sme si neuvedomili, že pri tejto otázke ide aspoň o dve roviny. Ide o rovinu teoretickú, o otázku jazykovej teórie, resp. teórie spisovného jazyka, a potom ide o otázku zachovávanía spisovnej normy a jej kodifikácie, do ktorých vošli aj mnohé pravidlá, ktoré formulovali príslušníci purizmu. Tieto dve roviny treba rozlišovať. Keď som vyjadril záporné stanovisko k purizmu, stál som na teoretickej rovine. Tvrdil som a tvrdím, že purizmus ako teória spisovného jazyka je nielen jednostranná teória, ale že to je teória nesprávna, použil som i výraz reakčná. Môžeme o tom debatovať, ale na podstate tohto svojho postoja k purizmu ako k teórii spisovného jazyka nehodlám nič meniť. Pokladám toto svoje stanovisko za opodstatnené a za správne. Naproti tomu pokiaľ ide o zachovávanie spisovnej normy alebo o uplatňovanie kodifikácie v praxi, chcel by som tu pripomenúť, že v kruhu svojich spolupracovníkov, napríklad v redaktorskej praxi, som známy ako najväčší ‚purista‘, pretože poznám súčasnú spisovnú normu, aktívne sa zúčastňujem na kodifikácii súčasného spisovného jazyka a patrí medzi disciplinovaných jazykovedcov, ktorí tú kodifikáciu dost’ prísne strážia a zachovávajú.“

Odmietavé postoje voči purizmu však vyplývajú zo skutočnosti, že sa popri snahe o kultivovanie spisovného jazyka príliš zohľadňovala identifikačná a reprezentatívna funkcia jazyka v zmysle zachovania osobitosti, odlišnosti, „svojskosti“ a identity. Ako uvádza Jaromír Bělič: „Chybou jazykovedného purizmu často bolo, že sa mu otázky jazykovej kultúry zužovali len na otázku historickej čistoty jazyka, čím sa niekedy dostával do rozporu s dorozumievacími potrebami spoloč-

nosti a jeho rozličné zákazy boli teda de facto škodlivé“ (Bělič, 1964, s. 10). Na ďalší škodlivý dôsledok medzivojnového purizmu upozorňuje aj Eugen Pauliny v už spomínanom úvodnom príspevku v časopise Slovo a tvar, kde hovorí, že jednostranné zákazy a príkazy, ktoré sa predkladali ako hotové pravdy bez nejakej vedeckej argumentácie, oslabili jazykové sebedovetomie inteligencie, ktorá samu seba prestala vnímať ako tvorca spisovnej normy (Pauliny, 1947, s. 2).

Skutočnosť, že ani „dobrý“ purizmus prejavujúci sa vedomou reguláciou fungovania spisovného jazyka v praxi nezohráva vždy pozitívnu úlohu, pripomína aj Ľubomír Ďurovič: „(...) pre spisovný jazyk je potrebná pružná stabilita (ako to boli formulovali v tridsiatych rokoch českí štrukturalisti v boji proti českým puristom) – to znamená: nedotýkať sa vecí, ktoré sú v jazyku dostatočne ustálené (a nie, ako robili puristi, preverovať bežné slová z pozícií ‚slovenskej svojskosti‘ neblahej pamäti), nedovoliť narúšať ustálenosť zbytočnými novotvarmi, pohotovo usmerňovať tvorenie nových slov na uspokojovanie nových potrieb (...). Ak sú vývojové tendencie jednoznačné, možno nové vznikajúce javy i jednoznačne hodnotiť (...). Ak však vývojové tendencie jednoznačné nie sú, potom je možný jediný seriózný postoj: nechať vec na rozhodnutie nositeľovi spisovnej slovenčiny – slovenskej inteligencii, t. j. pripustiť ako spisovné dve možnosti (dubleta je vôbec jednou zo základných foriem vývoja v jazyku). Práve jednoznačné hodnotiace súdy za každú cenu, nepodložené receptárstvom zosmiešnili puristov na Slovensku i všade inde v Európe“ (Ďurovič, 1964, s. 10).

A tak zo sledovanej diskusie možno ďalej sledovať aj interpretáciu kritérií na hodnotenie jazykovej správnosti (najmä v príspevkoch V. Mihálik, Š. Peciar, Ľ. Ďuroviča, E. Paulinyho) a s tým úzko súvisiace možnosti aplikácie a potreby prehodnotenia funkčnej teórie Pražskej lingvistickej školy (Pri zelenom stole..., 1964 a, 1, 4), ako sme to naznačili v úvodnej štúdií k spomínanému vydaniu celej diskusie (Múcsková, 2014, s. 14). Podrobné zhodnotenie diskusie z tohto hľadiska bude však už predmetom iného príspevku.

Cieľom tohto príspevku nie je hodnotiť medzivojnový (alebo aj akýkoľvek iný) purizmus ako dobrý, užitočný, správny alebo ako nesprávny, škodlivý alebo dokonca smiešny. Chceli sme na jednej strane priblížiť rôzne názory na purizmus a na úlohu puristov pri formovaní normy spisovnej slovenčiny a na strane druhej ukázať, ako široko sa v diskusii o purizme odkrýva obraz historicko-spoločenských podmienok, ktoré ho vyvolali, a ako sa v kontexte konkrétnych udalostí v konkrétnom období mení uvažovanie o jazyku, jeho funkciách a jeho dynamike.

Bibliografia

BĚLIČ, Jaromír: Poměr mezi češtinou a slovenštinou v období socialismu. In: Problémy marxistické jazykovědy. Ved. red. J. Bělič – L. Doležel – Š. Peciar. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962, s. 387 – 402.

DLHOŠ, Ernest: Nehatený rozvoj jazyka? In: Kultúrny život, 1964, č. 27, s. 10.

ĎUROVIČ, Ľubomír: O kultúre spisovnej slovenčiny. In: Kultúrny život, 1964, č. 33, s. 10.

EDWARDS, John: *Language and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press 2009, s. 314.

FERENČÍK, Ján: A predsa nie je všetko v poriadku! In: *Kultúrny život*, 1964 b, č. 42, s. 10.

FERENČÍK, Ján: Na obranu starých materí. In: *Kultúrny život*, 1964 a, č. 18, s. 8.

FINĎO, Bohuslav: Ide o veľa. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 27, s. 10.

HORECKÝ, Ján: Jazyková politika v r. 1948 – 1988. In: *Kultúra slova*, 1990 a, 24, č. 8, s. 259 – 265.

HORECKÝ, Ján: O jazykovej politike v r. 1948 až 1988. In: *Studia Academica Slovaca*. 19. Prednášky XXVI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava: Alfa 1990 b, s. 139 – 150.

CHORVÁTH, Michal: Jazyk, literatúra, kultúra. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 39, s. 7, 10.

Jazykovedné štúdie. 7. Spisovný jazyk. Ved. red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied 1963. 247 s.

LIPOWSKI, Jaroslav: Konvergence a divergence češtiny a slovenštiny v československém státe. *Acta Universitatis Wratislaviensis No 2727*. Slavica Wratislaviensia. CXX-XII. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2005. 200 s.

MIHÁLIK, Vojtech: Staré matere a umývanie murínov. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 27, s. 1, 9.

MÚCSKOVÁ, Gabriela: „Nehatený rozvoj“ spisovného jazyka v kultúrnom a politickom kontexte 60. rokov 20. storočia. In: *Sociolinguistica Slovaca*. 7. Ed. S. Ondrejovič – J. Vrábľová – A. Krausová. Bratislava: Veda 2013, s. 91 – 102.

MÚCSKOVÁ, Gabriela: Takmer zabudnutá diskusia o jazyku a jazykovede. In: „Pri zelenom stole – naša reč.“ Návraty k takmer zabudnutej diskusii. Ed. G. Múcsková – J. Vrábľová. Bratislava: Univerzita Komenského 2014, s. 7 – 20.

ONDRUŠ, Šimon: Pri zelenom stole: Naša reč. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 44, s. 1, 9.

ORLOVSKÝ, Jozef: O našom jazykovom povedomí. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 28, s. 8.

PAULINY, Eugen: Namiesto úvodu slovo o slovenskom purizme. In: *Slovo a tvar*. 1947, č. 1., s. 1 – 3.

PAULINY, Eugen: Proporcie spisovnej slovenčiny. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 28, s. 1.

PECIAR, Štefan: O vzťahu spisovnej slovenčiny k spisovnej češtine. In: *Problémy marxistické jazykovedy*. Ved. red. J. Bělič – L. Doležel – Š. Peciar. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962, s. 403 – 416.

PECIAR, Štefan: O nehatený rozvoj. In: *Kultúrny život*, 1964 a, č. 24, s. 8.

PECIAR, Štefan: O jazykovej kultúre a o vzťahoch slovenčiny a češtiny. In: *Kultúrny život*, 1964 b, č. 43, s. 6.

Poznámka redakcie. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 24, s. 8

Pri zelenom stole: Naša reč (záverečná beseda). In: *Kultúrny život*, 1964, č. 46, s. 1, 4, 5.

Problémy marxistické jazykovedy. Ved. red. J. Bělič – L. Doležel – Š. Peciar. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962, s. 387 – 439.

ŠTIBRANÝ, Ján: Súčasný stav a zblížovanie. In: *Kultúrny život*, 1964, č. 27, s. 10.

Zhrnutie diskusie (Eugen Pauliny, Karel Hausenblas, Ľubomír Ďurovič, Ján Horecký, Jan Chloupek, Gejza Horák, Lubomír Doležel, Alois Jedlička, Bohuslav Havránek, Anton Habovštiak, Eugen Jóna) – diskusné príspevky k časti Aktuální otázky vzájemného vztahu češtiny a slovenštiny. Zost. Ľ. Ďurovič. In: *Problémy marxistické jazykovedy*. Ved. red. J. Bělič – L. Doležel – Š. Peciar. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962. s. 423 – 439.